

Inarin kunta
Tekninen osasto
inari@inari.fi

MIELIPIDE

31.7.2024

Dnro 238/2024

Kuulutus 4.6.2024

IVALON OSAYLEISKAAVAN MUUTOS, UUSIJOKI

Inarin kunta valmistelee Ivalon alueen osayleiskaavan muutosta Uusijoen alueelle. Kaavamuutoksessa olemassa olevan yleiskaavan PY eli Julkisten palveluiden ja hallinnon alue aiotaan osoittaa matkailua palvelevien rakennusten korttelialueena (RM). Kaavaluonnoksen vaihtoehtona on osoittaa alueelle loma-asuntoalue (RA). Aluetta ympäröi yleiskaavassa maa-, metsätalous- ja poronhoitovaltainen alue (MP). Yleiskaava voitaisiin käyttää RM ja RA-alueilla rakennusluvan myöntämisen perusteena. Tavoitteellinen rakennusoikeus on 500 k-m².

Suunnittelualue sijoittuu Ivalon paliskunnan alueelle, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulle alueelle ja saamelaiden kotiseutualueelle. Suunnittelualue on paliskunnalle kriittisen tärkeää toiminta- ja laidun- ja metsäaluetta. Poronhoito on merkittävä elinkeino Inarin kunnassa. Se on tärkeä työllistäjä paitsi suoraan, myös lihan ja muiden tuotteiden jalostuksen sekä matkailupalveluiden kautta. Poronhoito ylläpitää alueen elinvoimaista, vahvaa saamelaiskulttuuria ja saamen kieliä. Poronhoito on myös merkittävä veto-voimatekijä kunnan vahvalle matkailulle. Inarissa harjoitetaan saamelaisista poronhoitoa ja paliskuntien poronhoito perustuu porojen vapaaseen laiduntamiseen ja luonnonlaitumien ympärivuotiseen käyttöön. Ivalon paliskunnassa on muihin paliskuntiin verrattuna erittäin paljon muuta maankäyttöä, kuten matkailua ja safaritoimintaa, metsätaloutta, metsästystä, kullankaivuuta, malminetsintää, kylmätestausta, ravartioiston harjoitusalue ja Ivalon taajama lentokenttineen. Ivalon paliskunta on eri yhteyksissä ilmaissut yhä kasvavan huolensa matkailurakentamisen laajenemisesta Saariselällä ja muualla alueellaan. Paliskunta ei hyväksy matkailun toiminta-alueiden laajenemista nykyisiä kaavoitettuja alueita laajemmalle. Paliskunnan tilanne on kriittinen, eikä se kestä uutta maankäyttöä viimeisillä rauhallisilla laidun- ja toiminta-alueilla. Paliskunnalla ei kerta kaikkiaan ole enää tilaa väistää. Paliskunnan kanta osayleiskaavan muuttamiseen RA- tai RM-alueeksi Uusijoen alueella on jyrkän kielteinen.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavassa

Poronhoito on merkittävä ja pitkän historian omaava maankäyttömuoto. Poronhoito-oikeus ja siihen kiinteästi kuuluva vapaa laidunnusoikeus on ikiaikainen nautintaoikeus, joka on suoraan poronhoitolailla turvattu erityinen oikeus (PHL 848/1990, 3 §). Se tarkoittaa poroille oikeutta ottaa vapaasti ravintonsa luonnosta, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 §). Maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maan omistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista (PHL 2 §). Poronhoitolain 53 §:n mukaan suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa. Kaavamuutos sijoittuu yksityismailla, mutta sitä ympäröivät joka puolelta valtion maat. PHL 53 §:n mukaisten neuvotteluiden lisäksi myös sen kaltaiset neuvottelut yksityismailla tapahtuvan kaavoituksen yhteydessä ovat suositeltuja yhteensovittamisen välineitä. Kaavasta ei ole neuvoteltu paliskunnan kanssa.

Poronhoitolain ja muun lainsäädännön lisäksi poronhoitoa turvataan myös valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT). VATeissa edellytetään, että alueiden käytön suunnittelussa huolehditaan saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä. Alueella voimassa olevassa Pohjois-Lapin maakuntakaavassa määrätään koko kaava-alueita koskevissa yleismääräyksissä: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.” Myös Lapin liiton valtuuston toukokuussa 2024 hyväksymässä Pohjois-Lapin maakuntakaavassa annetaan poronhoitoa turvaavia kaavamääräyksiä: ”Poronhoitoalueella on turvattava poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet. Valtion maiden suunnittelun osalta on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa ja saamelaisten kotiseutualueella Saamelaiskäräjien kanssa sekä koltta-alueella myös Kolttien kyläkokouksen kanssa.” Lisäksi annetaan VAT:n mukainen kaavamääräys saamelaiskulttuurille ja -elinkeinoille merkittävien alueiden säilyttämisestä. Kaavassa myös osoitettiin poronhoidolle erityisen tärkeinä kohteina laidunkierro- este- ja erotusaitoja. Niiden alueiden suunnittelussa on turvattava poronhoidolle merkittävien rakenteiden/alueiden säilyminen. Merkintään liittyvän määräyksen mukaan suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että poronhoidon kannalta erityisen tärkeille kohteille voi johtaa pitkiäkin porojen kuljetusreittejä ja niihin liittyviä poroaitoja. Alue on osoitettu molemmissa maakuntakaavoissa metsätalous- ja poronhoitovaltaisena alueena (M-1). Maakuntakaavojen mukaan aluetta ei ole tarkoitettu matkailupalveluiden kehittämiseen, eikä sinne ole mm. osoitettu matkailun kehittämisyöhykettä. Maankäyttö ja rakennuslain (MRL 132/1999) 32 §:n mukaan maakuntakaava on ohjeena muutettaessa yleiskaavaa.

Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin (MRL 9 §). MRL 39 §:n mukaan yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset. Porotalous on Inarissa monella tapaa merkittävä elinkeino. Porotalouden oikeudet ja toimintaedellytykset on turvattava kaavaratkaisussa. Yleiskaavalla ei saa MRL 39 §:n mukaan aiheuttaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa. Ivalon paliskunnan osakkailla on alueella voimassa erityinen oikeus, poronhoito-oikeus, jolle ei saa yleiskaavalla aiheuttaa kohtuutonta haittaa.

Vaikutukset poronhoidolle

Suunnittelualue on Ivalon paliskunnan erittäin tärkeää talvilaidunta. Alueella laiduntaa tuhansia poroja, eli merkittävä osa paliskunnan poroista talvella ja niitä myös paimennetaan tokissa alueella. Alue on paliskunnan harvoja alueita, mille ei ole toistaiseksi kohdistunut suurempia ihmistoiminnan aiheuttamia häiriöitä ja poroilla on alueella laidunnusrauha. Alue on myös poronhoidolle kriittisen tärkeä toiminta-alue, sillä sen kautta kuljetetaan poroja useita kertoja vuodessa niin Moitakurun pääerotusaitaan kuin Kettujärven poroerotusaitaankin. Koko Ivalon paliskunnan poronhoidon järjestämiseen liittyvä toiminta on rakennettu näiden perinteisten erotusaitojen ja niihin liittyvien työaitojen ja porojen kuljetusreittien varaan.

Yleiskaavan muutoksen vaikutukset poronhoidolle ovat matkailurakentamisen ja toiminnan aiheuttamia suoria ja epäsuoria vaikutuksia. Alueen tuleva käyttö todennäköisesti painottuu juuri talvikauteen, jolloin myös paliskunta käyttää aluetta eniten ja jolloin rauhallisuus on kriittisen tärkeää.

Kaavamuutoksesta aiheutuu väistämättä häiriötä porojen laiduntamiselle, muutoksen mukainen rakentaminen ja toiminta vähentää ja pirstoo laitumia entisestään sekä aiheuttaa häiriötä ja ylimääräisiä kustannuksia poronhoidolle. Laidunten määrä vähenee suoraan rakennetuilla alueilla sekä epäsuorasti uuden alueelle syntyvän häiriön vuoksi. Esimerkiksi mahdolliset koiravaljakkosafarit, joita ajettaisiin joko reiteillä tai hallitsemattomasti jokamiehenoikeudella laajoilla alueilla hankealueen ulkopuolella, kuten tapana on, aiheuttavat myös häiriötä porojen rauhalliselle laidunalueelle samaan aikaan kevättalvella, kun porot ovat viimeisillään kantavana. Poroille aiheutuu toiminnasta ylimääräistä stressiä, mikä vaikuttaa niiden ja syntyvien vasojen kuntoon, sekä mahdollisia vasojen luomisia.

Kun alue kerran rakennetaan matkailutoiminnalle, se vaatii aina ympärilleen matkailun ohjelmapalveluita, jotka levittäytyvät laajalle ympäristöön. Matkailutoiminnan häiriöalue on laajempi kuin rakennettu alue. Lisäksi rakennetun alueen läheisyyteen väistämättä tullaan kaavoittamaan lisää rakentamista ja häiriötä aiheuttavaa toimintaa. Kaavamuutoksesta tulee aiheutumaan poronhoidolle kumulatiivista haittaa. Häiriöillä alueilla porojen kokema stressi lisääntyy ja energiansaanti heikkenee, mikä vaikuttaa porojen kuntoon ja edelleen karjan tuottavuuteen. Porojen laidunnus keskittyy jäljelle jääville yhtenäisille ja rauhallisille alueille, minkä myötä ne kuluvat enemmän, mikä vähentää ravinnon määrää. Heikentynyt laiduntilan vaikuttaa porokarjan tuottavuuteen eli teurasporojen määrään ja teuraspainoon sekä siitosporojen kuntoon ja sitä kautta niiden selviämiseen talvesta. Mikäli porot ovat huonommassa kunnossa, niitä joudutaan lisäruokkimaan enemmän, mikä aiheuttaa kustannuksia.

Matkailutoiminta rakennetulla alueella ja sen ympäristössä häiritsee myös poronhoitotyitä ja poronhoidon järjestämistä laajemmin. Paliskunnalle aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia siitä, että poronhoitotyöt lisääntyvät ja vaikeutuvat tai jopa estyvät ihmistoiminnan aiheuttaman häiriön vuoksi. Poroja kuljetetaan alueen kautta Moitakurun pääerotusaitaan ja toiseen, Kettuvaaran erotusaitaan syksyllä ja talvella. Tokat ovat aina kerrallaan vähintään satojen porojen suuruisia. Niitä ei voi kuljettaa vasten häiriötä, sillä häiriö hajottaa token. Poroerotusaidat ja muut porojen käsittelyyn tarkoitetut rakenteet rakennetaan aina sellaisiin paikkoihin, joita käytettäessä poroja ei tarvitse pakottaa, vaan ne kulkevat luontaisesti. Ennakoimaton liike, äännet tai pelkkä epäilyttävä haju porojen edessä hajottaa token. Mikäli näin tapahtuu, porot täytyy koota uudestaan ja pahimmillaan useiden päivien työ menee hukkaan. Tokkien hajoamisesta aiheutuu paliskunnalle ylimääräisiä työkustannuksia. Mikäli suunnitellun kaavamuutoksen mukainen rakentaminen toteutuu, paliskunta joutuisi järjestämään koko alueen poronhoidon uudestaan. Se tarkoittaisi nykyisten aitarakennelmien purkua ja uusien rakentamista sellaisille paikoille, mihin porotokkia voidaan enää koota ja mistä niitä voidaan kuljettaa. Kaikki tämä tuo kustannuksia suunnitteluun ja rakentamiseen ja vie aikaa vuosia. Tämä puolestaan vaikuttaa edelleen porotalouden kannattavuuteen alueella. Ivalon paliskunnalla ei kuitenkaan ole enää tilaa muuttaa poronhoitoaan. Muu maankäyttö paliskunnan alueella estää sen.

Ivalon paliskunta katsoo, että kaavamuutoksesta aiheutuisi poronhoitolaissa kielletty huomattava haitta, sillä haitta ulottuu voimakkaana myös aluetta ympäröiville valtion maille. Kaiken kaikkiaan Ivalon paliskunnalle aiheutuu kaavamuutoksen mahdollistaman rakentamisen sekä sitä seuraavan kumulatiivisen haitan seurauksena laidunten menetyksistä, porojen laidunnusten muutoksista ja luontaiselta kulkualueelta estyvistä poronhoitotyöstä kohtuutonta haittaa.

Kaavaselostuksessa arvioidaan, että toiminnasta voi aiheutua haittaa poronhoidolle kuljetusreitin siirtymisen vuoksi. Arviointi ei ota huomioon laajempaa aiheutuvaa laidunten menetystä, laidunrauhan menetystä eikä kuljetusreitin siirtymisen laajempia seurauksia. Poroja ei voida tokkana kuljettaa mistä vain. Kuljettaminen vaatii alueen, mistä päästään kulkemaan esteettä, mistä porot kulkevat mielellään ja missä

tokan edessä ei ole muun maankäytön aiheuttamaa häiriötä. Kuljetusreiteinä ja rauhallisina laidunalueina käytettävät alueet ovat paliskunnassa olemattomat johtuen muusta maankäytöstä. Poronhoidolla ei kerta kaikkiaan ole tilaa väistää. Paliskunnan toiminta on suunnitelmallista ja sitä tukemaan on rakennettu mittava määrä aitainfrastruktuuria. Arvioinnin pohjana on vanha Ivalon alueen osayleiskaavan aikainen selvitys, jossa poronhoidon toiminta esitetään yleispiirteisesti. Selvitys on vanhentunut eikä sen sisältö vastaa poronhoidon rakenteiden ja toiminnan todellisuutta nykypäivänä. Kaavaluonnoksessa esitetty ratkaisu ei perustu riittäviin selvityksiin.

Edellä kerrotuista syistä alue tulisi osoittaa kaavamuutoksessa MP-alueena RA- tai RM-alueen sijaan.

Lopuksi

Ivalon paliskunta on erittäin huolissaan poronhoidon laidunmaiden ja laidunrauhan riittävydestä ja katsoo, että tällaisia rauhallisia ja luonnontilaisia alueita ei enää tule kaavoittaa matkailurakentamiselle, vaan rakentaminen tulee tiivistää jo ennestään rakennetuille alueille. Ivalon alueen osayleiskaavan Uusijoen kaavamuutoksen alue on rauhallinen ja luonnontilainen, eikä alueella ole ollut poronhoitoa häiritsevää toimintaa. Ivalon paliskunta vastustaa jyrkästi Uusijoen alueelle sijoittuvaa kaavamuutosta matkailutoimintaan, sillä siitä aiheutuisi poronhoidolle kohtuutonta haittaa. Kaavamuutos on useiden MRL:n pykälien vastainen. Paliskuntain yhdistys yhtyy tähän näkemykseen. Kaavamuutos ei noudata voimassa olevan ja alueelle hyväksytyin maakuntakaavan ohjausta. Kaavamuutoksella ei turvata poronhoidolle tärkeiden alueiden säilymistä eikä poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytyksiä. Kaavamuutos estää porojen kuljettamisen Moitakurun ja Kettujärven erotusaitapaikoille. Paliskuntain yhdistys katsoo, että kaavamuutoksessa alue tulisi osoittaa MP-alueeksi. Poronhoidolle tärkeillä laidunalueilla ja muilla toiminta-alueilla tulee turvata laidunnusmahdollisuudet, rauhallisuus ja yhtenäisyys sekä niiden poronhoidon toiminnalliset edellytykset.

Ivalon paliskunnan ja sen osakkaiden esittämät lausunnot ja kannanotot tulee ottaa huomioon painoarvoltaan merkittävänä kaavan jatkovalmistelussa. Mikäli paliskunta haluaa, sen kanssa tulee neuvotella kaavasta.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

Lausunnon valmistelija: Marja Anttonen, etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi, +358 40 1247422
Lisätiedot: Vilma Sanaksenaho, etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi, +358 40 159 5592

ma/ao